

АНОТАЦІЯ

Kim M.O. Філософія розвитку української освіти в контексті децентралізації. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2021.

У дисертаційній роботі побудовано концептуальну модель розвитку української освіти в контексті децентралізації на основі філософського, світоглядно-ціннісного, суспільствознавчого виміру процесів розвитку і трансформації, що відбуваються в сучасній Україні.

Наукова новизна результатів дослідження визначається тим, що *вперше*:

- на основі філософії постмодернізму (Ж. Дерріда, Ж. Батай, М. Фуко, Ж.-Ф. Ліотар) продемонстровано руйнування бінарних опозицій «центр-периферія» в освіті, яке ставить під сумнів вибудовану людьми владну ієрархію, а також ціннісну систему, яка її супроводжує;

- у вітчизняній філософській літературі комплексно поєднуються такі теоретичні проблеми, як філософія розвитку освіти та конкретні прояви децентралізаційних тенденцій в державотворчих, соціальних, громадянських процесах, що відбуваються в Україні;

- системно вивчені та проаналізовані ключові чинники і фактори, що сприяють чи навпаки перешкоджають реалізації реформаційних, прогресивних, інноваційно-гуманістичних трансформацій в освіті в контексті реалізації державної політики на децентралізацію влади;

- визначається сутність та практичні вияви децентралізації та деконцентрації державної влади в галузі управління освітою з метою осучаснення останньої та створення найсприятливіших умов для всебічного розвитку різних її суб'єктів (вчителів, учнів, батьків, управлінців тощо);

уточнені:

- основні ознаки і суперечності існуючих на сьогодні законодавчих та практично-імплементацийних аспектів децентралізації стосовно освітньої сфери;

- принципи аналізу філософських, аксіологічних, соціологічних проявів розвитку освіти в конкретних умовах децентралізаційних тенденцій, що суперечливо втілюються в Україні;

- фундаментальні орієнтири та методологічні принципи підготовки педагогічних кадрів для нової української школи, яка сьогодні концептуально оформлюється в тому числі й скрізь призму децентралізаційних процесів;

додатковий розвиток отримали положення про:

- особливості практичного впровадження різноманітних реформаційних, трансформаційних принципів у розвитку української системи освіти з огляду на суспільний, громадський запит на її більшу демократичність, учнецентричність, гуманістичність та наукоцентричність;

- необхідність наповнення новим змістом навчальних планів і програм, реалізовувати які мають педагогічні кадри, для яких на світоглядно-аксіологічному рівні принципи суб'єкт-суб'єктного навчання, дитиноцентричності та децентралізованості є не чужими, а іманентно притаманними;

- важливість визнання докорінних змін та реформ в стилі організаційно-адміністративного забезпечення навчального процесу, якій має відповідати утвердженій концептуальній парадигмі «Нової української школи», що є орієнтиром розвитку освіти для всіх суб'єктів навчально-виховного процесу в нашій країні;

- категоріально-понятійний та дослідницько-аналітичний апарат, спрямований на концептуалізацію та конкретизацію науково-дослідних взаємозв'язків між філософською проблематикою розвитку освіти та управлінсько-адміністративними принципами забезпечення ефективної роботи навчальних закладів різного рівня.

По-перше, вивчивши теоретико-методологічні засади розвитку освіти на рубежі століть, нами сформульовано ключові орієнтири, до яких має прагнути українська освітня система в своїх намаганнях вписатися в загальний цивілізаційний, культурно-глобалізаційний та інформаційно-технологічний дискурс. З філософської та освітологічної точки зору, як засвідчує більшість напрацювань вітчизняних та зарубіжних дослідників, сучасна освіта має бути якомога більше демократичною, неавторитарною, суб'єкт-суб'єктною, креативно-інноваційною. Але не менш важливими є й практичні прояви ефективності освітнього простору. Саме вони визначають, наскільки адекватно буде підготовлена до нових соціальних і технологічних реалій людина, що навчається. До таких проявів в дисертації обґрунтовано віднесено демократичність, відповідність запитам ринкової економіки, прагматизація, науко- і техніко-центричність, наскрізна інформатизація. І зрештою, в рамках нашого дослідження суттєвої уваги надано організаційно-адміністративному забезпеченню перерахованих світоглядно-ціннісних, філософських, практичних, індивідуально-прагматичних орієнтирів. Доведено, що децентралізація освітньої системи як прояв загальнодержавної управлінської децентралізації за умови раціонального і прагматичного підходу може принести багато практичної користі в процесі загальноціннісної трансформації та цільового реформування вітчизняної освітньої системи.

По-друге, проаналізувавши ключові виклики децентралізації в Україні, відзначено, що цей процес відбувається не без складнощів і суперечностей. Вони викликані різними чинниками, одним з яких є потужна інерція пострадянських стереотипів, що й сьогодні подекуди домінують в навчально-виховному, методичному, організаційно-адміністративному вимірі нашого національного освітнього простору. В той же час, більшість суб'єктів останнього (від управлінців вищого щаблю до учнів та батьків) починають свідомо чи інтуїтивно відчувати корисні управлінські, демократизаційні та когерентні прояви децентралізації як такої. Управлінські полягають в швидшому та ефективнішому втіленні сучасних інноваційно-гуманістичних

технологій в навчальний процес. Демократизаційні сприяють якнайширшому залученню зацікавлених суб'єктів і громад до управління різноманітними аспектами освітнього простору. Когерентні обумовлюють збалансованість та гармонійність впливів різного рівня (державного, громадянсько-соціального, громадського, індивідуально-суб'єктного). Враховуючи це, децентралізаційні процеси в освіті, незважаючи на наявний спротив і суперечності, є перспективним напрямом її розвитку, що й обґрунтовується на концептуально-теоретичному рівні в нашому дисертаційному дослідженні.

По-третє, визначивши основні тенденції розвитку освіти в умовах децентралізації, доведено необхідність докорінної зміни парадигми такого поступового процесу. Початок такого парадигмального зламу було покладено в основі створення доктринальної моделі «Нової української школи». В дисертаційному дослідженні особливу увагу приділено статистичним і соціологічним розвідкам, що засвідчують необхідність та ефективність певних заходів щодо децентралізаційного реформатування управління навчальними закладами на місцях, які вже впроваджувались протягом минулих 2-3 років. Особливо важливо в сучасних умовах раціонально підійти до визначення та критеріальної оцінки «перспективних» і «неперспективних» навчальних закладів, донести до громадськості ефективність створення опорних закладів освіти, що здатні забезпечити значно вищий рівень якості навчання, виховання, професійної підготовки учнів. Паралельно необхідно реалізовувати супровідні інфраструктурні проекти (інформування батьків і учнів щодо принципів і напрямів оптимізації регіональних навчальних систем, повноцінне впровадження програми «Шкільний автобус» тощо. Зрештою, важливим проявом децентралізації освітнього розвитку має стати наполегливе та цілеспрямоване розширення автономії університетів у всіх проявах їх життєдіяльності.

По-четверте, зорієнтувавши на ключові особливості підготовки педагогічних кадрів в умовах та за викликами децентралізації, показано, що подальшої активізації в цьому контексті потребує практичне втілення

концептуально-парадигмальних позицій, сформульованих в установчій програмі «Нова українська школа». Зокрема в ній підкреслюється, що новий вчитель має бути суб'єктом креативності, інноваційності, всебічного впровадження суб'єкт-суб'єктного підходу в освіті. В дисертації детально аналізуються принципи STEM-навчання, в рамках якого може встановлюватися ефективний творчий контакт між учнем та вчителем на основі наукоцентризму і гуманізму. В цьому контексті показано, наскільки важливо залучити досвід країн, в яких такі підходи успішно впроваджуються вже багато років (Фінляндія, Швеція, Польща тощо). З іншого боку, доведено й те, що в українській традиції освіти також є потужний гуманістичний імпульс, який має бути використаний як одне з підґрунть подальших досягнень в рамках децентралізацій процесів. З нашої точки зору, доцільно було б гармонійно поєднати потужного досвіду практичної підготовки вчителів в західноєвропейських університетах із глибокою теоретико-гуманістичною підготовкою, якої набувають вітчизняні молоді педагоги. Зрештою саме вони будуть в найближче десятиліття втілювати нові стандарти української освіти, розвиток якої безпосередньо залежить зокрема й від успішності проведення в нашій країні децентралізаційної реформи в державному та громадському управлінні.

Ключові слова: освіта, центр, периферія, децентралізація, соціальна турбодентність.

SUMMARY

Kit M.O. Philosophy of development of Ukrainian education in the context of decentralization. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 033 Philosophy. – National Dragomanov Pedagogical University, Kyiv, 2021.

In the dissertation the conceptual model of development of the Ukrainian education in the context of decentralization on the basis of philosophical, worldview-value, social science dimension of processes of development and transformation occurring in modern Ukraine is constructed.

The scientific novelty of the research results is determined by the fact that for the first time:

- on the basis of the philosophy of postmodernism (J. Derrida, J. Lyotard, M. Foucault, J.-F. Lyotard) the destruction of binary oppositions "center-periphery" in education is demonstrated, which calls into question the power hierarchy built by people, as well as the value system, which accompanies it;

- in the domestic philosophical literature such theoretical problems as philosophy of development of education and concrete displays of decentralized tendencies in the state-building, social, civil processes occurring in Ukraine are comprehensively combined;

- systematically studied and analyzed the key factors and factors that promote or, conversely, hinder the implementation of reformist, progressive, innovative and humanistic transformations in education in the context of the implementation of state policy on decentralization of power;

- the essence and practical manifestations of decentralization and deconcentration of state power in the field of education management are determined in order to modernize the latter and create the most favorable conditions for the comprehensive development of its various actors (teachers, students, parents, managers, etc.);

updated:

- the main features and contradictions of the current legislative and practical implementation aspects of decentralization in relation to education;

- principles of analysis of philosophical, axiological, sociological manifestations of educational development in specific conditions of decentralization tendencies, which are contradictory in Ukraine;

- fundamental guidelines and methodological principles of training teachers for the new Ukrainian school, which today is conceptualized, including everywhere through the prism of decentralization processes;

further development of the provisions on:

- Peculiarities of practical implementation of various reformation and transformation principles in the development of the Ukrainian education system in view of the public demand for its greater democracy, student-centeredness, humanism and science-centrism;

- the need to fill with new content of curricula and programs to implement the pedagogical staff, for which at the ideological and axiological level, the principles of subject-subject learning, child-centeredness and decentralization are not alien, but inherent;

- the importance of recognizing radical changes and reforms in the style of organizational and administrative support of the educational process, which should correspond to the approved conceptual paradigm of the "New Ukrainian School", which is a guideline for the development of education for all subjects of the educational process in our country;

- categorical-conceptual and research-analytical apparatus, aimed at conceptualization and concretization of research relationships between the philosophical issues of educational development and management-administrative principles of ensuring the effective operation of educational institutions of different levels.

First, having studied the theoretical and methodological principles of education at the turn of the century, we have formulated key guidelines to which the Ukrainian educational system should strive in its efforts to fit into the general civilization, cultural-globalization and information-technological discourse. From the philosophical and educational point of view, as evidenced by most works of domestic and foreign researchers, modern education should be as democratic, non-authoritarian, subject-subject, creative-innovative. But no less important are the practical manifestations of the effectiveness of the educational space. It is they who

determine how adequately a student will be prepared for new social and technological realities. Such manifestations in the dissertation justifiably include democracy, compliance with the demands of a market economy, pragmatization, scientific and technical centrism, thorough informatization. Finally, in the framework of our study, significant attention is paid to the organizational and administrative support of the listed worldview and values, philosophical, practical, individual and pragmatic guidelines. It is proved that the decentralization of the educational system as a manifestation of national administrative decentralization under a rational and pragmatic approach can bring many practical benefits in the process of universal transformation and targeted reform of the domestic educational system.

Secondly, having analyzed the key challenges of decentralization in Ukraine, it was noted that this process is not without difficulties and contradictions. They are caused by various factors, one of which there is a strong inertia of post-Soviet stereotypes, which still dominate in some places in the educational, methodological, organizational and administrative dimension of our national educational space. At the same time, most of the latter (from senior managers to students and parents) are beginning to consciously or intuitively experience the useful managerial, democratizing, and coherent manifestations of decentralization as such. Management consists in faster and more effective implementation of modern innovative and humanistic technologies in the educational process. Democratization promotes the widest possible involvement of stakeholders and communities in the management of various aspects of the educational space. Coherent determine the balance and harmony of influences of different levels (state, civil, social, individual, individual). Given this, decentralization processes in education, despite the existing resistance and contradictions, is a promising area of its development, which is justified at the conceptual and theoretical level in our dissertation research.

Third, by identifying the main trends in the development of education in a decentralized environment, the need for a radical paradigm shift in such a gradual process is proved. The beginning of such a paradigmatic break was the basis for the

creation of a doctrinal model of the "New Ukrainian School". The dissertation research pays special attention to statistical and sociological surveys, which testify to the need and effectiveness of certain measures for decentralized reformatting of local government management, which have already been implemented over the past 2-3 years. It is especially important in modern conditions to rationally approach the definition and criterion evaluation of "promising" and "unpromising" educational institutions, to inform the public about the effectiveness of creating support institutions that can provide a much higher level of quality of education, upbringing, training. At the same time, it is necessary to implement accompanying infrastructure projects (informing parents and students about the principles and directions of optimization of regional education systems, full implementation of the School Bus program, etc.).

Fourth, focusing on the key features of teacher training in the context and challenges of decentralization, it is shown that further activation in this context requires the practical implementation of conceptual and paradigmatic positions formulated in the founding program of the "New Ukrainian School". In particular, it emphasizes that the new teacher must be a subject of creativity, innovation, comprehensive implementation of the subject-subject approach in education. The dissertation analyzes in detail the principles of STEM-learning, in which effective creative contact between student and teacher can be established on the basis of science-centrism and humanism. In this context, it is shown how important it is to draw on the experience of countries where such approaches have been successfully implemented for many years (Finland, Sweden, Poland, etc.). On the other hand, it is proved that in the Ukrainian tradition of education there is also a strong humanistic impulse, which should be used as one of the foundations for further achievements in the decentralization of processes. From our point of view, it would be expedient to harmoniously combine the powerful experience of practical teacher training in Western European universities with the deep theoretical and humanistic training that domestic young teachers acquire. In the end, they will implement new standards of Ukrainian education in the next decade, the development of which directly depends

in particular on the success of decentralization reform in our country in public and public administration.

Key words: education, center, periphery, decentralization, social turbulence.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Кіт М. Трансформація освіти в контексті соціокультурної динаміки ХХІ століття: виклик-відповідь. *Вища освіта України : Теоретичний та науково-методичний часопис*, 2020. № 3. С. 26-32.
2. Кіт М. Філософія освіти ринково орієнтованого суспільства: досвід для України. *Мультиверсум. Філософський альманах*, 2020. Випуск 2 (172). Том 2. С.168-180.
3. Кіт М. Зміна управлінської парадигми розвитку освіти в умовах децентралізації. *Вища освіта України : Теоретичний та науково-методичний часопис*. 2020. № 4. С. 80-85.
4. Кіт М. Принципи підготовки педагогічних кадрів за парадигмою «Нової української школи». *Humanities studies: збірник наукових праць. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика»*, 2020. Випуск 6 (83). Р. 85-94.
5. Кіт М. Трансформація освіти як системи підготовки людини до життя під впливом соціокультурної динаміки ХХІ століття. *Освітній дискурс*. 2020. Вип. 28. С. 50-60.

Статті у наукових фахових виданнях іноземних держав

6. Kit M. Conceptual dimensions and directions of decentralization and their significance for Ukrainian education. *The scientific heritage*. 2021. VOL 3. No 61. P. 57-61 (Budapest, Hungary).